

Tożsamość – Dziedzictwo – Pamięć

Pakiet edukacyjny

Katarzyna Meroń

specjalistka ds. projektów

Centrum Badań Holokaustu, Uniwersytet Jagielloński

Kraków

styczeń 2009

Opracowano w ramach projektu
"Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

1. Wstęp.

Jednym z wielu wyzwań, jakie dzisiaj stawia przed nami świat, jest określenie własnej tożsamości. Jest to zadanie o tyle trudne, że w dzisiejszych warunkach każdy może być praktycznie tym, kim chce. Nowości technologiczne, które obecnie wydają nam się codziennością, takie jak telefon czy Internet pozwalają na kreowanie swojego wizerunku w praktycznie dowolny sposób.

Najważniejsze jednak wydaje się dotarcie do prawdziwej istoty naszej tożsamości, odkrycia, kim jesteśmy dla nas samych, co jest dla nas ważne, jakie mamy możliwości osiągnięcia celów, które są dla nas priorytetowe. Umiejąc odpowiedzieć na pytanie „kim jestem?” możemy przejść do kolejnego zagadnienia, jakim jest spotkanie z drugim człowiekiem. Jeśli bowiem wiem kim jestem, wyznaczenie granicy, jaka dzieli mnie od „innego” jest znacznie prostsze. Niewątpliwie, kluczowe dla tożsamości jest wyznaczenie granic jednostki, rodziny, grupy społecznej, ale tylko w celu spotkania z „innym”.

Znaczenie partnera, tego „innego” w naszym życiu jest ogromne. To właśnie dzięki niemu możemy uchwycić sedno naszej tożsamości, gdyż to właśnie on jest lustrem, w którym się przeglądamy. Widzimy siebie w oczach innych, i postrzegamy siebie dzięki innym. Tożsamość nie ma żadnego znaczenia jeżeli nie jest weryfikowana w ciągłych interakcjach z ludźmi.

Tożsamość jest procesem, nieustannym negocjowaniem „siebie” poprzez podejmowane decyzje i działania. Jedną z kluczowych decyzji w życiu każdego człowieka jest wybór dziedzictwa. Dziedzictwo jest selektywne i to my sami wyznaczamy, co do niego należy bądź nie. W skład dziedzictwa wchodzi zarówno zabytki materialne jak i zwyczaje, rytuały, obrzędy czy święta. Wszystko, co jest dla nas ważne, co kultywujemy i chcemy przekazać młodszemu pokoleniu, jest dziedzictwem.

Dziedzictwo niewątpliwie stanowi część naszej tożsamości, natomiast pamięć jest narzędziem, którym posługujemy się do jej kształtowania. Pamięć o przeszłości daje nam poczucie łączności czasowej z przodkami i jest wyrazem szacunku dla ich osiągnięć.

Przygotowany pakiet edukacyjny ma stanowić podstawę do dyskusji o tożsamości, dziedzictwie i pamięci jako niezwykle ważnych elementach życia każdego człowieka.

2. Spis ćwiczeń.

I. Tożsamość

- a. definicja tożsamości
- b. rodzaje tożsamości
- c. typy tożsamości narodowej: etniczny i obywatelski

II. Dziedzictwo

- a. definicja tradycji
- b. zmiany tradycji
- c. określenie własnego dziedzictwa

III. Pamięć

- a. definicja pamięci
- b. rozsypane pojęcia
- c. formy upamiętniania Holokaustu
- d. moja przyszłość

3. Opis i komentarz do poszczególnych ćwiczeń.

I. Tożsamość

a. definicja tożsamości

W tym ćwiczeniu uczniowie mają za zadanie stworzenie definicji tożsamości. Muszą odpowiedzieć na pytanie, czym jest tożsamość, co oznacza to słowo, z jakimi osobami, sytuacjami, zachowaniami im się ono kojarzy.

Następnie wspólnie z nauczycielem powinni przeczytać definicję słowa „tożsamość” ze słownika i zweryfikować z nią swoje spostrzeżenia.

Czas ćwiczenia: 10 minut

Przykładowa definicja:

Tożsamość - okazywanie innym jednostkom i samemu sobie identyfikacji (utożsamiania się) z jakimiś elementami rzeczywistości społecznej, także umożliwianie innym zidentyfikowania, zdefiniowania i rozpoznania danego obiektu przez pewne cechy charakterystyczne dla danego obiektu, w logice: stosunek zachodzący między danym przedmiotem a nim samym (Krzysztof Olechnicki, Paweł Załęcki, Słownik socjologiczny, Wydawnictwo Graffiti BC, 1999).

b. rodzaje tożsamości

Uczniowie mają za zadanie określić siebie za pomocą jednego rzeczownika (np. Polak, kobieta, córka, Europejczyk, człowiek). Jeśli uważają, że jeden wyraz nie oddaje całości ich osoby / ich tożsamości mogą dopisać jeszcze dwa inne rzeczowniki. Następnie na podstawie wypisanych przez nich słów, z pomocą nauczyciela, próbują określić jakie są rodzaje tożsamości.

Czas trwania ćwiczenia: 20 minut

Przykładowe rozwiązanie:

Rodzaje tożsamości:

- narodowa (Polka, Niemiec, Amerykanin, Żydówka, Japończyk...)
- regionalna (krakowianka, poznanianka, berlińczyk, londyńczyk...)

Opracowano w ramach projektu
"Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

- kulturowa (europejska, azjatycka, afrykańska...)
- płciowa (genderowa) (kobieta, mężczyzna, homoseksualista)
- religijna (katolik, Żyd, świadek Jehowy, buddysta...)
- europejska

Komentarz: Ćwiczenie ma na celu pokazanie z jak wielu płaszczyzn nakładających się na siebie i wzajemnie uzupełniających składa się tożsamość jednostki.

c. typy tożsamości narodowej: etniczny i obywatelski

Uczniowie mają określić czym różni się typ etniczny od obywatelskiego i jakie kraje mogą być przykładem dla takiej tożsamości.

Czas trwania ćwiczenia: 10 minut

Przykładowe rozwiązanie:

Tożsamość narodowa:

- typ etniczny; tożsamość budowana ze względu na wspólny język, religię, historię. np. Niemcy, Polacy, w większości kraje Europy Środkowej i Wschodniej
- typ polityczny (obywatelski); tożsamość budowana ze względu na legalne i prawidłowe wypełnianie obowiązków, jakie nakłada na mnie państwo, w którym żyję np. USA, Szwajcaria, Francja

II. Dziedzictwo

a. definicja tradycji

Uczniowie mają spróbować określić, co oznacza słowo „tradycja” i z czym im się kojarzy. Następnie mają za zadanie uważnie przeczytać fragment z książki J. Szackiego pt. „Tradycja. Przegląd tematyki” (rozdział II, „Trzy pojęcia tradycji: transmisja – dziedzictwo – tradycja”, s. 93-98) i określić z jakich trzech elementów składa się tradycja i co je charakteryzuje.

Czas trwania ćwiczenia: 25 minut

Opracowano w ramach projektu
 "Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
 współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
 realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
 dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

Przykładowa definicja:

Tradycja – treści i dobra kulturowe przekazywane w czasie i przestrzeni, podlegające społecznemu wartościowaniu, zazwyczaj uznawane za ważne i doniosłe zarówno dla teraźniejszości danej zbiorowości, jak i dla przyszłości, są to głównie takie elementy jak normy społeczne, wzorce działania, obyczaje, wierzenia, sposoby myślenia, wytwory materialne (Krzysztof Olechnicki, Paweł Załęcki, Słownik socjologiczny, Wydawnictwo Graffiti BC, 1999).

Tradycja składa się z trzech elementów:

- dziedzice (akceptuję lub nie akceptuję swojego dziedzictwa)
- dziedzictwo (materialne, duchowe)
- transmisja (ustna, pisemna)

b. zmiany tradycji

Uczniowie mają zastanowić się i zapisać jakie zmiany w tradycji nastąpiły przez wieki. Jak zmieniło się: spożywanie posiłku, spotkanie z ukochanym/ukochaną, podróż za granicę. Mają także określić jaka część czynności nie uległa zmianie.

Czas trwania ćwiczenia: 15-25 minut

Przykładowe rozwiązanie:

Spożywanie posiłku: przedtem wspólnie, nikt nie jadł zanim ojciec rodziny nie siadł do stołu, jedzono z jednej miski; obecnie ludzie jedzą w biegu, nie zastanawiają się co jedzą, nie spożywają posiłku z rodziną. Nie zmieniło się to, że człowiek potrzebuje dostarczać organizmowi pokarmu (potrzeba biologiczna).

Spotkanie z ukochanym/ukochaną: przedtem jedynie za zgodą rodziców, przy świadkach, obecnie każdy umawia się sam, przy pomocy telefonu, Internetu. Nie zmieniła się potrzeba bliskości z drugim człowiekiem.

Podróż za granicę: przedtem możliwa jedynie dla najbogatszych, naukowców, podróżników, obecnie każdy w bardzo krótkim czasie może znaleźć się tam, gdzie chce, nie musi za to wiele płacić. Nie zmieniła się chęć poznawania świata.

Komentarz: Ćwiczenie ma na celu uświadomienie uczniom, że tradycja jest selektywnym wyborem jednostek i tylko elementy wybrane przez dane pokolenie mogą przetrwać. Warto podczas tego ćwiczenia porozmawiać o zapomnianych zwyczajach, obrzędach, które były ważne dla naszych przodków, a dla nas stanowią jedynie ciekawostkę historyczną.

c. określenie własnego dziedzictwa

Uczniowie mają się zastanowić, co może być dziedzictwem w miejscu ich zamieszkania. Mogą to być budynki architektoniczne, zabytki, szlaki turystyczne, lokalne zwyczaje, rytuały, święta.

Czas trwania ćwiczenia: 15-25 minut

Komentarz: Celem tego ćwiczenia jest zmotywowanie uczniów do zainteresowania się swoją „małą ojczyzną”, miejscem w którym żyją. Warto, jeśli istnieje taka możliwość, zorganizować wycieczkę po okolicy. Każdy z uczniów miałby wcześniej za zadanie przygotować charakterystykę jednego z obiektów dziedzictwa, którą miałby szansę zaprezentować podczas wycieczki.

III. Pamięć

a. definicja pamięci

Podobnie jak przy poprzednich ćwiczeniach tego typu, uczniowie mają spróbować stworzyć własną definicję pamięci.

Czas trwania ćwiczenia: 10 minut

b. rozsypane pojęcia

Uczniowie mają do dyspozycji cztery nazwy (dyskryminacja, fanatyzm, rasizm, tolerancja) oraz cztery definicje słownikowe tych pojęć. Muszą je do siebie odpowiednio dopasować i po przeczytaniu definicji muszą wymyślić po 3 przykłady.

Czas trwania ćwiczenia: 20 minut

Przykładowe rozwiązanie:

Dyskryminacja: kobiety i mężczyźni na tych samych stanowiskach mają inne pensje

Rasizm: Murzyni są zawsze brudni

Fanatyzm: tylko ja mam rację

Tolerancja: możesz mieć własne zdanie na ten temat

c. formy upamiętnienia Holokaustu

Uczniowie mają za zadanie przeczytać tekst a następnie połączyć odpowiednie opisy pomników z ich ilustracjami [zał.1]. Następnie mają określić, w jaki sposób wybrane obiekty różnią się od tradycyjnych pomników, i czy taka forma lepiej dociera do odbiorcy.

Czas trwania ćwiczenia: 20-25 minut

Komentarz: Celem ćwiczenia jest wywołanie dyskusji na temat pamięci, jakie formy pobudzają turystów i odwiedzających do refleksji. Czy formy „niepamięci” mogą stanowić lepsze rozwiązanie od tradycyjnych pomników.

d. moja przyszłość

Zadaniem uczniów jest zastanowienie się nad pytaniami o ich przyszłość. Następnie mają uporządkować zebrane ilustracje [zał.2] wg odpowiednich tematów: przestrzeń, praca, rodzina. Mają porównać ilustracje ze sobą i opowiedzieć czym różni się ich wymarzone życie od życia ich rówieśników z gett i obozów koncentracyjnych.

Czas trwania ćwiczenia: 20-25 minut

Przykładowe pytania:

- jak będzie wyglądał mój dom?
- jak wyobrażam sobie moją rodzinę?
- kim będę za 20 lat? Gdzie będę pracować?

Opracowano w ramach projektu
"Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

- jak będzie wyglądał mój dzień wolny?
- jak będą mnie pamiętać moje dzieci?

Komentarz: W ćwiczeniu należy podkreślić, że każdy człowiek ma takie same podstawowe potrzeby; chce godnie mieszkać, mieć ciekawą pracę, kochającą rodzinę, dom, móc być wolnym. Żydom odmówiono najbardziej podstawowych praw, co mają unaocznic przedstawić ilustracje.

4. Polecane publikacje

- Brat Johanan, *Chrześcijanie i antysemityzm*, Wydawnictwo Znak, Kraków, 2000.
- A. Dylewski, *Śladami Żydów Polskich*, Wydawnictwo Pascal, Bielsko-Biała, 2002.
- F. Barth, *Grupy i granice etniczne: społeczna organizacja różnic kulturowych*, [w:] M. Kempny i E. Nowicka, *Badanie kultury. Elementy teorii antropologicznej. Kontynuacje*, PWN, 2004.
- R. E. Gruber, *Odrodzenie kultury żydowskiej w Europie*, Wydawnictwo Pogranicze, Sejny, 2004.
- J. Kurczewska, J. Szacki, *Tradycja i nowoczesność*, Warszawa, 1984.
- R. Linton, *Kulturowe podstawy osobowości*, PWN, Warszawa, 1975.
- M. A. Murzyn, *Kazimierz. Środkoeuropejskie doświadczenie rewitalizacji*, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków, 2006.
- K. Paszko, *Polacy i Żydzi w dialogu w latach 1979-1997*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2006.
- P. Ricoeur, *Pamięć-zapomnienie-historia*, [w:] K. Michalski, *Tożsamość w czasach zmiany. Rozmowy w Castel Gandolfo*, Wydawnictwo Znak, Kraków, 1995.
- I. Rejduch-Samkowa, J. Samek, *Dawna sztuka żydowska w Polsce*, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2002.
- C. Robotycki, *Historia, tradycja, antropologia*, Polska Sztuka Ludowa, Konteksty, 1997.
- M.C. Steinlauf, *Pamięć nieprzyswojona. Polska pamięć Zagłady*, Wydawnictwo Cyklady, Warszawa, 2001.
- J. Szacki, *Tradycja. Przegląd tematyki*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1971.

Opracowano w ramach projektu
 "Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
 współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
 realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
 dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

R. Szuchta, P. Trojański, *Holokaust. Zrozumieć dlaczego*, Oficyna Wydawnicza „Mówią wieki”, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa, 2003.

R. Tomicki, *Kultura, dziedzictwo, tradycja*, [w:] M. Biernacka, M. Frankowska, W. Paprocka, *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej*, Wrocław, 1981.

J. Trachtenberg, *Diabeł i Żydzi. Średniowieczna koncepcja Żyda a współczesny antysemityzm*, Wydawnictwo Uraeus, Gdynia, 1997.

Trudne pytania w dialogu polsko-żydowskim, Jacek Santorski & Agencja Wydawnicza, Warszawa, 2006.

A. Żbikowski, *Żydzi*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław, 1997.

5. Załączniki

Formy upamiętniania Holokaustu [zał. 1]

Holokaust, jako wydarzenie zaprzeczające wszystkim wartościom stworzonym przez cywilizację europejską, doczekał się licznych upamiętnień. Najbardziej znane są muzea powstałe na miejscu dawnych obozów koncentracyjnych, a zwłaszcza Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau stanowiące symbol Shoa. Podobnie w miejscach związanych wcześniej z historią i kulturą żydowską (np. synagogi) tworzone są muzea, a ekspozycje dotyczące Zagłady stanowią ich stały punkt. Obecnie większość, jeśli nie wszystkie, muzea poświęcone Żydom naznaczone są piętnem Holokaustu, a długa historia Żydów na ziemiach polskich zdaje się być czasami niesłusznie marginalizowana.

Ciekawym zjawiskiem stały się w ostatnich latach tak zwane „counter-monuments”. Pojęcie to ukuł amerykański judaista James E. Young. Pomniki „zanikające” mają na celu uświadomienie jednostce, że to ona jest odpowiedzialna za krytyczną ocenę i pamięć o przeszłości. Pomniki tradycyjne dawały wg Younga zbyt mało bodźców do konfrontacji z przeszłością i zbyt często stawały się wyrazem jednowymiarowej interpretacji artysty.

Artystami wpisującymi się w ten nurt są Jochen Gerz i Ester Shalev-Gerz, którzy w 1986 roku wzniesli na moście w Hamburgu-Harburgu 12 metrowy obelisk – pomnik przeciwko faszyzmowi i wojnie. Przechodzący obok ludzie byli proszeni przez artystów do wyrażenia swoich emocji i poglądów poprzez pozostawienie napisu na obelisku, który był sukcesywnie obniżany, aż w końcu zrównano go z ziemią w 1993 roku.

Pomnikiem, który wymagał zaangażowania i aktywności odbiorców była także stworzona przez Horsta Hoheisela płyta w byłym obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie.

Opracowano w ramach projektu
"Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

Na płycie wypisane zostały nazwy wszystkich narodowości, które zginęły w obozie. Płyta była podgrzewana od spodu, a jej temperatura była równa temperaturze ludzkiego ciała.

Innym dziełem tego artysty jest „Pomnik negatywny”. W Kassel w roku 1908 niemiecko-żydowskie przedsiębiorstwo Aschrott ufundowało fontannę, zwaną później fontanną żydowską. W czasie wojny została ona zburzona przez nazistów. Hoheisel nawiązał do pierwotnej formy piramidy jednak zanurzył ją do góry nogami w ziemi – w ten sposób nie jest ona tak łatwo zauważalna na powierzchni placu.

Poprzez lustrzane odbicie zniszczonego zabytku artysta doprowadził do absurdu tradycyjną formę pomnika.

Dwa pomniki związane z paleniem żydowskich księzek przez nazistów zostały wykonane przez Michę Ullmana w Berlinie i Rachel Whiteread w Wiedniu.

Pierwszy z nich to pokój o wymiarach 7 na 7 metrów, znajdujący się w podziemiach placu, pomalowany na biało i podświetlony, wystylizowany na bibliotekę. Podobnie jak praca Hoheisela jest on widoczny jedynie w momencie, kiedy przechodzień stanie na szklanej płycie i spojrzy w dół. Praca Whiteread jest niezwykle symboliczna, gdyż przedstawia prostokąt wyglądający jak wiele półek z książkami. Dopiero po chwili można zauważyć, że grzbiety tych księzek są niewidoczne (odwrócone do wewnątrz pomnika), co ma symbolizować utratę i brak zarówno Żydów jak i ich kultury.

Opracowano w ramach projektu
"Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

Plac Bohaterów Getta (dawny Plac Zgody), Kraków, 2005

Krzeseła mają symbolizować Żydów, których już nie ma. Na tym placu musieli zostawić oni cały swój dobytek, zanim zostali eskortowani do wagonów i wywiezieni do obozu zagłady w Bełżcu, a potem Auschwitz- Birkenau.

Fot. Pobrana z <http://wikimapia.org>

Jochen Gerz, Ester Shalev-Gerz, Pomnik Przeciwno Faszizmowi i Wojnie, Hamburg-Harburg, 1986-1993

Fot. Pobrana z <http://www.goethe.de>

Opracowano w ramach projektu
"Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

Horst Hoheisel , płyta upamiętniająca ofiary obozu, Buchenwald, 1995

Fot. Pobrana z <http://www.hoheisel-knitz.net>

Horst Hoheisel , Pomnik Negatywny, Kassel, 1987

Fot. Pobrana z <http://www.knitz.net>

Micha Ullman, Biblioteka, Berlin, 1993-1995

Fot. Pobrana z <http://www.berlimix.net>

Opracowano w ramach projektu
"Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

Rachel Whiteread, Pomnik Holokaustu, Wiedeń, 2000

Fot. Pobrana ze strony <http://en.wikipedia.org>

Opracowano w ramach projektu
"Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

Moja przyszłość [zał. 2]

Praca

www.shutterstock.com - 7704406

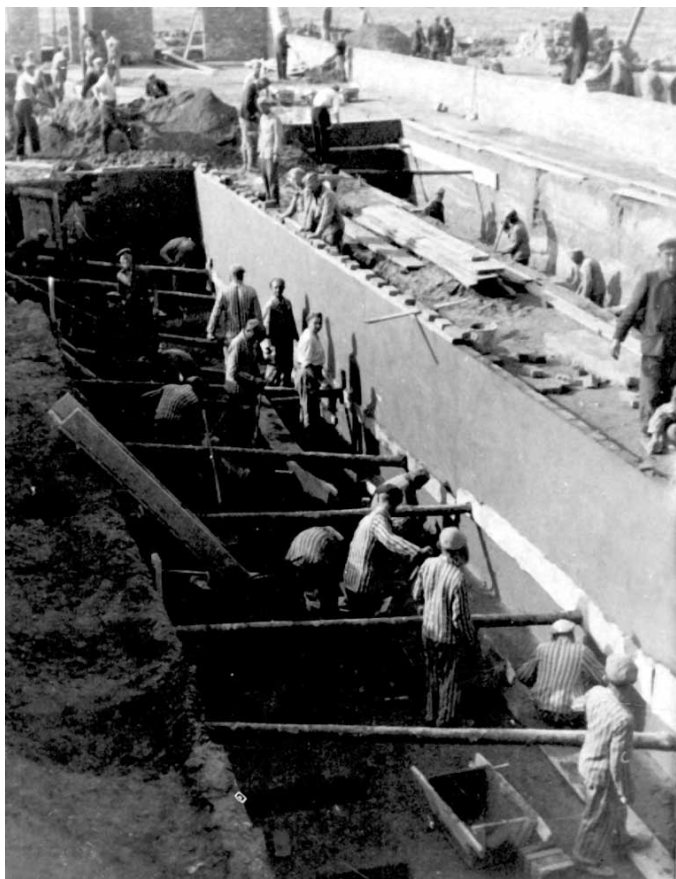
Fot. Pobrana z <http://www.shutterstock.com>

www.shutterstock.com - 16520041

Fot. Pobrana z <http://www.shutterstock.com>

Opracowano w ramach projektu
"Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

Fot. Ze zbiorów Muzeum Auschwitz-Birkenau

Dom

www.shutterstock.com · 22937704

Fot. Pobrana z <http://www.shutterstock.com>

Opracowano w ramach projektu
"Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

Fot. I. Macioszek

Rodzina

www.shutterstock.com - 3273930

Fot. Pobrana z <http://www.shutterstock.com>

Opracowano w ramach projektu
"Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

Fot. Ze zbiorów Muzeum Auschwitz-Birkenau

Przestrzeń

www.shutterstock.com · 3344998

Fot. Pobrana z <http://www.shutterstock.com>

Opracowano w ramach projektu
"Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

Fot. I. Macioszek

Opracowano w ramach projektu
"Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

ERROR: ioerror
OFFENDING COMMAND: image

STACK: